

SEIMAS – TAUTOS ATSTOVYBĖ (KONSTITUCINIAI PAGRINDAI)

Vytautas Sinkevičius *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 97
Elektroninis paštas v.sinkevicius@lrkt.lt*

Pateikta 2006 m. birželio 21 d., parengta spausdinti 2006 m. liepos 1 d.

Santrauka. Straipsnyje atskleidžiama Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė samprata, pateikiamos nuostatos, kuriomis grindžiama Konstitucijoje įtvirtinta Tautos atstovybės koncepcija. Analizuojamas Lietuvos Respublikos Seimo tęstinumas, aptariama sovietinės okupacijos laikotarpiu (1940–1990 m.) funkcionavusių vadinamųjų „Lietuvos TSR Aukščiausiųjų Tarybų“ prigimtis, pagrindžiama, kodėl jos nėra ir negali būti laikomos Lietuvos valstybės parlamentais. Tyrinėjama Seimo nario priesaikos konstitucinė reikšmė, Seimo nario laisvo mandato konstitucinė samprata; atskleidžiamos konstitucinės nuostatos, kuriomis remdamasis Seimas gali ir turi nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką. Nagrinėjami iš Konstitucijos kylantys Konstitucinio Teismo įgaliojimai paneigti Seimo – Tautos atstovybės – valią, kuri atsispindi Seimo išleistuose įstatymuose, kituose teisės aktuose.

Pagrindinės sąvokos: Seimas, Tautos atstovybė, Konstitucija, Seimų tęstinumas, Seimo nario priesaika, suverenitetas, Seimo struktūra.

Lietuvos valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai. Tautai priklausanti suvereni galia yra aukščiausia, šią aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus (Konstitucijos 4 straipsnis).

Pagal Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalį Seimo nariai yra Tautos atstovai, jie renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Tiesioginiai Seimo narių rinkimai – tai tiesioginės demokratijos įgyvendinimo forma. Svarbiausi valstybės ir Tautos gyvenimo klausimai taip pat gali būti sprendžiami referendumu (Konstitucijos 9 straipsnis).

Pažymėtina, kad pagal Konstituciją tik Seimas yra Tautos atstovybė, nes tik Seimo nariai yra Tautos atstovai. Jokia kita valstybės valdžios institucija nėra Tautos atstovybė; joks kitas valstybės pareigūnas nėra Tautos atstovas. Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas ir atstovauja Lietuvos valstybei. Nors atstovavimo Tautai ir atstovavimo Lietuvos valstybei negalima priešpriešinti,

tačiau atstovavimas Tautai ir atstovavimas valstybei nėra tapačios teisinės kategorijos, kiekviena iš jų turi ir tik jai vienai būdingą teisinį turinį [1]. Vienas iš svarbiausių požymių, pagal kurį valstybės valdžios institucija yra priskirtina Tautos atstovybei, yra tas, kad tai yra kolegiali (kolegialiai veikianti) valstybės valdžios institucija, sudaryta iš Tautos atstovų, kuri priima sprendimus tik po debatų, tik balsų dauguma ir atsižvelgdama į įvairias nuomones. Atstovavimas Tautai visada susijęs su įstatymų ir kitų sprendimų kolegialiu priėmimu, nes būtent kolegialus įstatymų ir kitų sprendimų priėmimas leidžia geriausiai atspindėti ir integruoti visos Tautos, o ne tik kurios nors jos dalies, lūkesčius ir interesus. Seimo nariai, sudarydami Tautos atstovybę, paverčia Tautos valią įstatymais ir kitais sprendimais; būtent per Seimą – Tautos atstovybę – Tautos valia įgauna valstybinės valios formą. Pažymėtina, kad Konstitucija nenumato kelių Tautos atstovybių: pagal Konstituciją Tautos atstovybė yra tik viena – tai Seimas.

Konstitucijoje įtvirtinta Seimo, kaip Tautos atstovybės, koncepcija yra grindžiama šiomis nuostatomis:

1) Seimą – Tautos atstovybę steigia pati Tauta. Tauta tai daro priimdama Konstituciją ir įtvirtindama jo-

* Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros docentas.

je Seimą – Tautos atstovybę – vieną iš valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų;

2) Tauta – subjektas, kuriam priklauso suverenitetas ir kuris vykdo aukščiausią suverenią galią, įgalioja Seimą – Tautos atstovybę – Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų ribose vykdyti (įgyvendinti) įstatymų leidžiamąją valdžią, atlikti kitas Konstitucijoje numatytas ir iš jos kylančias funkcijas;

3) Seimas – Tautos atstovybė, vykdydamas jam pagal Konstituciją priskirtus įgaliojimus, negali peržengti ribų, kurias jam Konstitucijoje nustatė Tauta, t. y. Seimą jo veikloje saisto Konstitucija, taip pat jo paties priimti įstatymai;

4) Tauta, siekdama užtikrinti, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, taip pat ir Tautos atstovybė – Seimas, laikytųsi Konstitucijos, jos nepažeistų, Konstitucijoje numato (steigia) konstitucinės kontrolės instituciją – Konstitucinį Teismą, kuriam paveda prižiūrėti *inter alia* tai, ar Seimas – Tautos atstovybė, įgyvendindamas savo įgaliojimus, veikia Konstitucijoje jam nustatytų įgaliojimų ribose, ar neperžengia Konstitucijoje jam nustatytų įgaliojimų, ar paiso Konstitucijos. Tauta suteikia Konstituciniam Teismui *inter alia* įgaliojimus spręsti, ar Seimo priimti įstatymai atitinka konstitucinius įstatymus ir Konstituciją, ar konstituciniai įstatymai atitinka Konstituciją, ar Seimo priimti poįstatyminiai aktai atitinka įstatymus, konstitucinius įstatymus ir Konstituciją, ir, nustatčius, kad Seimo priimti įstatymai, kiti teisės aktai prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams ir pirmiausia Konstitucijai – šalinti juos iš Lietuvos teisės sistemos.

5) Seimas – Tautos atstovybė – formuojama demokratiškai, laisvų, sąžiningų rinkimų būdu; Seimo narys yra visos Tautos atstovas, neatsižvelgiant į tai, pagal kokią rinkimų sistemą jis yra išrinktas. Seimo narys nėra jį išrinkusių rinkimų apygardos rinkėjų, kurios nors jį iškėlusios politinės partijos ar politinės organizacijos, kurio nors kito subjekto atstovas Seime. Seimo narys, kaip minėta, yra visos Tautos atstovas. Seimo nario mandatas yra laisvas – savo veikloje Seimo narys vadovaujasi tik Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine. Seimo narys negali būti varžomas jokių mandatų; Seimo narys negali būti atšauktas.

Seimas, kaip Tautos atstovybė, yra atstovaujamosios demokratijos institutas, šalies politinės sistemos šerdis, politinę sistemą konsoliduojanti ir jos stabilumą užtikrinanti institucija [2, p. 349].

Nuo 1918 metų, kai buvo atkurta Lietuvos valstybės nepriklausomybė, iki jos netekimo 1940 metais Lietuvoje buvo šie Seimai: Steigiamasis Seimas (1920–1922 metai), I Seimas (1922–1923 metai), II Seimas (1923–1926 metai), III Seimas (1926–1927 metai), IV Seimas (1936–1940 metai).

Nuo 1990 metų, kai buvo išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, Lietuvoje buvo šie Seimai: Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, t. y. V Seimas (1990–1992 metai), VI Seimas (1992–1996 metai), VII Seimas (1996–2000 metai), VIII Seimas (2000–2004 metai) ir IX Seimas (išrinktas 2004 metais).

Taigi nuo 1918 metų iki šiol Lietuvos valstybė turėjo dešimt Seimų, įskaitant Steigiamąjį Seimą, kuris kūrė valstybės pagrindus ir dėl savo svarbos nėra numeruojamas.

Pabrėžtina, kad nei 1940 metais okupacinės valdžios sudarytas vadinamasis „Liaudies Seimas“, nei vadinamosios „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“, kurios buvo okupacinės valdžios, sudaromos nuo 1944 metų iki tol, kol 1990 m. vasario 24 d. laisvuose demokratiškuose rinkimuose buvo išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, nėra ir negali būti laikomi Lietuvos valstybės parlamentais. Vadinamosios „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ negali būti laikomos Lietuvos valstybės parlamentais vien dėl to, kad pati „Lietuvos TSR“ niekada nebuvo valstybė, niekada nebuvo jokia Lietuvos valstybingumo forma; „Lietuvos TSR“ nėra ir niekada nebuvo Lietuvos Respublikos taša. Tai nebuvo ir jokia „marionetinė valstybė“, „sovietinė valstybė“ ar kokia nors kita valstybė, kaip, deja, dar neretai teigiama net ir teisės mokslinėje literatūroje.

Tai kas gi buvo vadinamoji „Lietuvos TSR“? Norint atsakyti į šį klausimą, būtina išsiaiškinti, ar minėta „Lietuvos TSR“ atitiko visuotinai pripažintus valstybės požymius.

Visuotinai pripažinti valstybės požymiai yra įtvirtinti 1933 metų Montevideo konvencijoje „Dėl valstybių teisių ir principų“, kurios 1 straipsnyje numatyta, kad valstybė, kaip tarptautinės teisės subjektas, turi turėti tokius požymius: a) nuolatinis gyventojus; b) apibrėžta teritorija; c) vyriausybė; d) galėti užmegzti santykius su kitomis valstybėmis. Pažymėtina, kad neatskiriama valstybės požymis yra suverenitetas.

Akivaizdu, kad po 1940 metų okupacijos ir aneksijos Lietuvos Respublika neteko suvereniteto. Tauta neturėjo jokių sąlygų laisvai ir savarankiškai spręsti valstybės ir visuomenės gyvenimo organizavimo klausimų: pasirinkti valstybės santvarką, nustatyti ūkinio ir visuomeninio gyvenimo pagrindus, pasirinkti užsienio politikos kryptis ir kt. Okupacinė valdžia likvidavo visas Lietuvos Respublikos valstybės valdžios institucijas, visi politinio bei nors kiek svarbesni kitokio pobūdžio sprendimai buvo besąlygiškai priimami Maskvoje. Panaikinus Lietuvos Respublikos valstybės valdžios institucijas, jos negalėjo kurti ir palaikyti valstybės teritorijoje teisinės tvarkos pagal Konstituciją, t. y. negalėjo kontroliuoti šalies teritorijos, taip pat neturėjo galimybės savarankiškai veikti tarptautiniu mastu, teisiškai nepriklausomai nuo kitų valstybių. Tačiau būtent valstybės valdžios viršenybė šalies viduje ir jos nepriklausomas tarptautiniuose santykiuose yra svarbiausi valstybės suvereniteto požymiai.

Valstybės teisinio subjektiškumo šaltinis yra tautos suvereni valia. Valstybę kuria tik tauta, suverenitetas taip pat priklauso tik tautai. Okupacijos sąlygomis tauta neturėjo jokių galimybių išreikšti savo suverenią valią. Tai iš kur galėjo atsirasti „Lietuvos TSR“ kaip valstybė, tegul ir „marionetinė“, „sovietinė“, „socialistinė“ ar dar kokia nors?

„Lietuvos TSR“ sukūrė ne tauta, ne jos atstovai: „Lietuvos TSR“ atsirado iš okupacinės valdžios sudary-

to ir tautos įgaliojimų neturėjusio, tautos valios neatspindinčio vadinamojo „Liaudies Seimo“ 1940 m. liepos 21 d. priimto sprendimo, kuriuo buvo paskelbta, kad Lietuva yra „Socialistinė Tarybų Respublika“ [3, p. 62]. Pabrėžtina, kad „Lietuvos TSR“ neturėjo esminio požymio, būtino valstybei – suvereniteto. „Lietuvos TSR“ institucijos, nors ir turėjo pavadinimus, turėjusius liudyti jų „valstybinį“ pobūdį (pvz., pavadinimas „Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba“ turėjo parodyti, kad ši institucija yra „tikros valstybės“ parlamentas; terminas „Ministrų Taryba“ turėjo parodyti, kad tai yra „tikros valstybės“ vyriausybė ir pan.), – buvo ne kas kita, kaip okupacinės valstybės (tuometinės SSRS) sudarytos vietinės administracinės įstaigos, turėjusios padėti jai valdyti okupuotą ir aneksuotą Lietuvos valstybę.

Galima teigti, kad „Lietuvos TSR“ terminas atspindi ne Lietuvos valstybingumo formą, bet okupuotos ir aneksuotos Lietuvos Respublikos valdymo būdą, kurio esmę galima apibūdinti taip: SSRS valdžios organai sukūrė joms pavaldžias ir jų tiesiogiai kontroliuojamas vietines administracines įstaigas, suteikė joms pavadinimus, turėjusius rodyti, jog šios įstaigos esą atstovauja tautai ir yra valstybinio pobūdžio, ir per šias įstaigas, pasiremdami represinėmis struktūromis, valdė okupuotą ir aneksuotą Lietuvos valstybę. Akivaizdu, kad po 1940 metų okupacijos ir aneksijos Lietuvoje buvo įgyvendinama ne Lietuvos valstybės valdžia, bet okupacinės valstybės – tuometinės SSRS – valdžia.

Taigi laikyti „Lietuvos TSR“ valstybe nėra jokio teisinio pagrindo. Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. sausio 12 d. priimtame Memorandume Šiaurės Atlanto aljanso valstybių parlamentams pabrėžiama, kad „bet koks buvusios sovietų respublikos“ arba „posovietinės“ valstybės terminas Lietuvai [...] negali būti taikomas“ [4].

Šiame kontekste pabrėžtina, kad vadinamosios „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“, veikusios Lietuvoje nuo 1944 metų iki tol, kol 1990 m. vasario 24 d. laisvuose demokratinuose rinkimuose buvo išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, buvo ne kas kita, o tik okupacinės valdžios sudarytos vietinės administracinės įstaigos, turėjusios klusniai legalizuoti ir įgyvendinti okupacinės valdžios padarytus sprendimus. Minėtoms „Lietuvos TSR Aukščiausiosioms Taryboms“ negali būti taikomas „parlamento“ terminas, net ir su išlygomis, esą tai buvo „netikras parlamentas“, „guminis parlamentas“, „minimalus parlamentas“ ar pan. Pateiktuose apibūdinimuose pavartotas terminas „parlamentas“, nors ir darant nurodytas išlygas, suponuoja, kad „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ vis dėlto buvo parlamentai, na, gal ir ne visai tikri, bet parlamentai. Jeigu sutiktume su kartais pateikiamais tokiais „Lietuvos TSR Aukščiausiąjų Tarybų“ apibūdinimais, jog „sovietinėje sistemoje veike parlamentas atitiko visus nereikšmingo „guminio anspaudo“ arba „minimalaus parlamento“ kriterijus“, jog 1990 m. atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę „pats parlamentas irgi turėjo prisitaikyti prie aplinkos pokyčių ir pradėti veikti naujomis sąlygomis“, galime užduoti kad ir tokį klausimą: kieno valia ir iš kur atsirado šis „sovietinėje siste-

moje veike parlamentas“, kas yra jo šaltinis? Visuotinai priimta, kad parlamentas – tai tautos atstovybė, kurią steigia pati tauta priimdama konstituciją ar kitą steigiamąjį aktą; parlamento, kaip tautos atstovybės, sudėtis gali būti suformuota tik laisvų demokratinų rinkimų būdu; būtent per parlamentą tauta įgyvendina savo suverenią galią. Argi sovietinės okupacijos metu tauta galėjo laisvai reikšti savo suverenią valią, argi galėjo įsteigti būtent tokią savo atstovybę, per kurią galėtų laisvai reikšti savo suverenią valią, argi sovietinės „Aukščiausiosios Tarybos“ buvo formuojamos laisvų, demokratinų rinkimų būdu? Akivaizdu, kad ne. Sovietinės okupacijos sąlygomis nebuvo jokių galimybių įsteigti tautos atstovybę – parlamentą. Kaip tautos atstovybės jo net ir nereikėjo, nes sprendimus visais esminiais visuomenės ir ūkinio gyvenimo klausimais priimdavo Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovaujantys organai Maskvoje, taip pat tuo metu Lietuvoje veike šios partijos vietiniai padaliniai. Minėtų „Lietuvos TSR Aukščiausiąjų Tarybų“ sudėtį taip pat lemdavo ne rinkėjai, o Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovujančių organų Maskvoje ir tuo metu Lietuvoje veikusių šios partijos vietinių padalinių priimami sprendimai¹. Pakanka konstatuoti, kad į vieną „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ deputato vietą visada buvo keliamas tik vienas komunistų partijos parinktas kandidatas, kad jokios kitos politinės partijos negalėjo kelti savo kandidatų, nes jokių kitų politinių partijų tuo metu apskritai nebuvo – iš esmės jos buvo uždraustos. Pačių „rinkimų“ tikslas buvo ne sudaryti sąlygas rinkėjams iš įvairių kandidatų laisvai išrinkti savo atstovus į tautos atstovybę, kurios, kaip minėta, tuo metu nebuvo, bet, prisidengus tariamais „rinkimais“, legalizuoti okupacinės valstybės valdžios struktūrų, konkrečiai – Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovujančių organų Maskvoje ir tuo metu Lietuvoje veikusių šios partijos vietinių padalinių – paskirtų „Lietuvos TSR Aukščiausiąjų tarybų“ – sudarymą.

Taigi nėra jokio teisinio pagrindo sovietinėje sistemoje veikusių „Lietuvos TSR Aukščiausiąjų Tarybų“ vadinti parlamentais, tegul ir ne visai tikrais. Šios „Aukščiausiosios Tarybos“ niekada nebuvo ir negali būti laikomos Lietuvos valstybės parlamentais – Tautos atstovybėmis, jos nėra ir negali būti laikomos Lietuvos valstybės valdžios institucijomis. Jos taip pat niekada nebuvo ir negali būti laikomos ir Lietuvos valstybės parlamentų, kaip tautos atstovybių, bei Lietuvos valstybės valdžios institucijų veiklos tęsėjomis. Sovietinės Aukščiausiosios Tarybos, kaip minėta, buvo ne kas kita, o tik okupacinės valdžios sudarytos vietinės administracinės įstaigos, per kurias SSRS valdžios organai, pasiremdami represinėmis struktūromis, valdė okupuotą ir aneksuotą Lietuvos valstybę. Būtent dėl to 1944–1990 m. veikusios vadinamos „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tary-

¹ Sovietų Sąjungos komunistų partija nebuvo politinė partija tikraja šio žodžio prasme. Ši partija, kaip savo 1992 m. lapkričio 30 d. nutarime konstatavo Rusijos Konstitucinis Teismas, buvo tuometinės Sovietų Sąjungos valstybinės valdžios sudedamoji ir pagrindinė dalis, lemdavusi visus valstybinės valdžios institucijų, taip pat kitų institucijų priimamus sprendimus.

bos“, kaip okupacinės valdžios sudarytos institucijos, nėra įtraukiamos į Lietuvos valstybės Seimų sąrašą [5].

Iki 1940 m. okupacijos veikusių Lietuvos valstybės parlamentų – Seimų – veiklos ir tradicijų tęsėja yra 1990 m. vasario 24 d. laisvuose ir demokratinuose rinkimuose išrinkta Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, taip pat vėliau išrinkti Lietuvos Respublikos Seimai.

Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė prigimtis lemia jo ypatingą vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje, jo funkcijas bei įgaliojimus. Literatūroje išvardijama daugybė funkcijų, kurias atlieka demokratinų valstybių parlamentai, šios funkcijos įvairiai klasifikuojamos ir grupuojamos [2, p. 349]. Pateikti išsamų, tiksliai apibrėžtą parlamento funkcijų sąrašą yra neįmanoma. Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: Seimas leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt. Minėtos Seimo funkcijos yra konstitucinės vertybės. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, kiti teisėkūros subjektai negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigiamos minėtos Seimo konstitucinės funkcijos arba būtų suvaržomos galimybės jas vykdyti, nes taip būtų kliudoma Seimui – Tautos atstovybei – efektyviai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais [6].

Seimas veikia pagal Konstitucijoje jam nustatytus įgaliojimus; Seimo įgaliojimai taip pat gali būti nustatyti ir įstatymais; Seimas gali turėti ir vykdyti ir tokius įgaliojimus, kurie, nors nėra *expressis verbis* nustatyti Konstitucijoje ar įstatymuose, tačiau kyla iš Seimo, kaip Tautos atstovybės ir įstatymų leidžiamosios institucijos, konstitucinės paskirties.

Konstitucijoje yra nustatyta tokia valstybės valdžios sąranga, kai kiekviena valstybės valdžios institucija savo funkcijas vykdo nepertraukiamai. Pagal Konstituciją negali būti tokių teisinių situacijų, kai kuri nors valstybės valdžią įgyvendinanti institucija nefunkcionuoja. Taigi pagal Konstituciją negali būti ir tokių teisinių situacijų, kad nefunkcionuotų Seimas – Tautos atstovybė. Iš Konstitucijos Seimui kyla pareiga užtikrinti, kad Konstitucijoje nustatyti jo įgaliojimai būtų įgyvendinami nepertraukiamai, kad šalyje esant bet kokiai situacijai Tautos atstovybė galėtų konstruktyviai, efektyviai ir nepertraukiamai įgyvendinti aukščiausią suverenią Tautos galią [8].

Seimo veiklos nepertraukiamumas suponuoja ir Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumą. Konstitucijos 55 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Seimas laikomas išrinktu, kai yra išrinkta ne mažiau kaip trys penktadaliai Seimo narių; pagal Konstituciją Seimą sudaro 141 Seimo narys. Taigi Seimas laikomas išrinktu, kai yra išrinkti ne mažiau kaip 85 Seimo nariai.

Tam, kad būtų užtikrintas Seimo, kaip tautos atstovybės, veiklos nepertraukiamumas, Konstitucijos 59 straipsnyje nustatyta, kad Seimo narių įgaliojimų laikas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį, ir kad nuo šio posėdžio pradžios baigiasi anksčiau išrinktų Seimo narių įgaliojimų laikas.

Seimo nario išrinkimas savaime nereiškia, kad išrinktas Seimo narys iš karto įgyja visas Tautos atstovo teises. Visų Tautos atstovo teisių įgijimas Konstitucijoje yra siejamas su Seimo nario priesaika, kurią išrinktas Seimo narys turi duoti Seimo posėdyje. Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai. Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad tol, kol išrinktas Seimo narys neprisiekia, jis neturi visų Tautos atstovo teisių – toks išrinktas Seimo narys dar nėra Tautos atstovas, jis dar neturi Seimo nario įgaliojimų ir dar negali jų vykdyti. Naujai išrinktas Seimas kaip visavertė Tautos atstovybė turi pradėti funkcionuoti nuo tos dienos, kai naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį. Kadangi pagal Konstituciją Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, išrinkti Seimo nariai pagal Konstituciją privalo prisiekti pirmame naujai išrinkto Seimo posėdyje [7].

Seimo nario priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas; ji nėra vien iškilmingas priesaikos žodžių ištarimas ir priesaikos akto pasirašymas. Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad Seimo nario priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas: duodamas priesaiką išrinktas Seimo narys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti; nuo priesaikos davimo jam atsiranda konstitucinė pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti [9].

Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų“. Konstitucinė nuostata, kad „Seimo nariai negali būti varžomi jokių mandatų“, įtvirtina Seimo nario laisvą mandatą. Laisvo mandato esmė – Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškelusių partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį. Seimo narys nėra kurios nors teritorinės bendruomenės, piliečių bendrijos ar grupės, politinės partijos ar kurios nors kitos organizacijos atstovas; Seimo narys atstovauja visai Tautai [10]. Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalies nuostata „negali būti varžomi jokių mandatų“ reiškia ir tai, kad po to, kai asmuo yra išrinktas Seimo nariu, rinkėjai negali padaryti jokios įtakos jų išrinkto Seimo nario teisei padėčiai, kad Seimo nario teisinę padėtį lemia tik Konstitucija ir įstatymai. Laisvo mandato esmė – „tautos atstovo teisė spręsti, kas yra valstybės ir ją kuriančios valstybinės bendruomenės interesai (ir kokios priemonės jiems tinkamiausios) pagal savo sąži-

ne, jei vienareikšmis atsakymas į tokį klausimą nėra įvardytas Konstitucijoje“ [11, p. 181].

Seimo nario – Tautos atstovo teisinis statusas kyla iš Konstitucijos nuostatų, kad Lietuva yra nepriklausoma demokratinė respublika (1 straipsnis), kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus (4 straipsnis), taip pat iš kitų Konstitucijos nuostatų. Laisvas mandatas yra esminis Seimo nario – Tautos atstovo – teisinio statuso elementas.

Konstitucija nepripažįsta vadinamo imperatyvaus mandato. Tai visiškai priešingybė laisvam mandatui. Imperatyvaus mandato esmė – parlamento narys yra saistomas rinkėjų priesakų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų reikalavimų, turi atsiskaityti rinkėjams už rinkėjų priesakų vykdymą, o svarbiausia – gali būti rinkėjų atšauktas. Demokratinės teisinės valstybės nepripažįsta parlamento nario imperatyvaus mandato, nes toks mandatas nesuderinamas su nuostata, jog parlamento narys yra visos Tautos atstovas; parlamento nario imperatyvus mandatas sudaro prielaidas paversti parlamento narį klusniu jį išrinkusių rinkėjų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų atstovu, nes, esant galimybei atšaukti parlamento narį, jis, priimdamas vienus ar kitus sprendimus, turės vadovautis, visų pirma, savo rinkėjų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų interesais, nors šie interesai ne visada gali sutapti su visos Tautos interesais, o kartais gali net prieštarauti visos Tautos interesams [12].

Konstitucijoje įtvirtintas Seimo nario laisvas mandatas – viena iš Seimo narių veiklos savarankiškumo ir lygiateisiškumo garantijų. Pabrėžtina, kad Seimo nario laisvas mandatas – ne Tautos atstovo privilegija, o viena iš teisinių priemonių, užtikrinančių, kad Tautai bus deramai atstovaujama jos demokratiškai išrinktoje atstovybėje, Seime, kad Tautos atstovybė – Seimas – veiks tik Tautos ir Lietuvos valstybės labui. Dėl to Seimo nario laisvas mandatas negali būti naudojamas ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Jis negali būti naudojamas Seimo nario ar jam artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti, jų asmeniniais ar grupiniais interesais, kandidatą į Seimo narius iškėlusiu ar jį rėmusiu politinių partijų ar politinių organizacijų, visuomeninių organizacijų, kitų organizacijų ar kitų asmenų interesais, teritorinių bendruomenių, Seimo nario rinkimų apygardos rinkėjų interesais, t. y. partikuliariais interesais [7].

Konstitucinė nuostata, kad Seimo narys yra visos Tautos, o ne jį išrinkusių rinkėjų atstovas, suponuoja, kad Seimas nėra rinkėjų įgaliotų atstovų susirinkimas, kuriame kiekvienas Seimo narys, kaip rinkėjų įgaliotas asmuo, turi ginti savo rinkėjų interesą ir kovoti už tai, kad šis interesas būtų pats svarbiausias ir turėtų prioritetą prieš visų kitų rinkėjų interesus. Priešingai, Seimas yra Tautos atstovų susirinkimas – Tautos atstovybė, kuri priima sprendimus po diskusijų, atspindinčių įvairias nuomones bei interesus, ir kuri vadovaujasi ne „vietiniais“ interesais ir ne „vietiniu“ atstovavimu, bet tik bendro gėrio siekimu – Tautos ir valstybės interesais.

Atsižvelgiant į tai, kad Seimą sudaro Seimo nariai – Tautos atstovai, Seimas yra Tautos atstovybė, kurioje

Tauta atpažįsta save. Iš konstitucinės nuostatos, kad Tauta jai priklausančią suverenią galią vykdo per savo atstovus, kyla tai, kad Seimas, susidedantis iš Tautos atstovų – Seimo narių, išreiškia būtent Tautos, o ne kurio nors kito subjekto valią; Seimo valia – tai netiesiogiai, per Seimo narius – Tautos atstovus – išreiškta pačios Tautos valia. Pagal Konstituciją negali būti ir nėra priešpriešos tarp aukščiausiosios suverenios galios, kurią Tauta vykdo tiesiogiai, ir aukščiausios suverenios galios, kurią Tauta vykdo per demokratiškai išrinktus savo atstovus – Seimo narius. Taigi pagal Konstituciją negali būti ir nėra priešpriešos tarp Tautos ir jos atstovybės – Seimo: Seimas įgyvendina tuos įgaliojimus, kuriuos jam Tauta nustatė savo priimtoje Konstitucijoje. Todėl Seimas veikia paklusdamas tik Konstitucijai, savo paties išleistiems ar referendumu priimtiems įstatymams, o ne Seimo narius išrinkusiems rinkėjams ar Seimo narius iškėlusioms politinėms partijoms, kitoms organizacijoms, kurioms nors piliečių grupėms ir pan. Seimo narių, kurie pagal Konstituciją yra visos Tautos atstovai, teisinį statusą taip pat nustato tik Konstitucija ir įstatymai, bet ne rinkėjai, politinės partijos ar kurios nors kitos organizacijos. Todėl Seimo nariai savo veikloje turi vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine, jie negali būti varžomi jokių mandatų (Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalis).

Konstitucinis reikalavimas, kad Seimo narys savo veikloje turi vadovautis Konstitucija, reiškia, kad Seimo narys negali veikti kitaip, negu reikalauja Konstitucija, negali veikti taip, kad būtų pažeista Konstitucija, kad Seimo nario veikla negali būti priešinga Konstitucijai. Seimo narys turi paisyti ne tik Konstitucijos normų, bet ir konstitucinių principų; Seimo narys negali veikti taip, kad būtų nepaisoma Konstitucijoje įtvirtintų vertybių.

Konstitucija reikalauja, kad Seimo narys savo veikloje vadovautųsi valstybiniais interesais ir savo sąžine. Koks yra šių reikalavimų turinys, kitaip tariant, kas yra „valstybės interesai“ ir kas yra „sąžinė“, kuriais turi vadovautis Seimo narys?

Teisine forma, teisinėmis kategorijomis sunku, o gal net neįmanoma apibūdinti, kas yra „valstybės interesai“. Tačiau tai nereiškia, kad apskritai nėra kriterijų, kuriais remiantis galima būtų spręsti, ar Seimo narys vadovaujasi (vadovavosi) valstybės interesais, ar jais nesivadovavo. Kriterijai gali būti įvairūs: vienas iš jų – ar Seimo narys veikė Tautos, visos visuomenės interesais, ar tik savo rinkėjų, atskirų asmenų ar jų grupių interesais, ar Seimo narys vadovavosi viešaisiais interesais, ar siekė asmeninių tikslų, vietinių interesų. Aki vaizdu, kad jeigu Seimo narys vadovavosi siaurais vietiniais ar partiniais interesais, Seimo nario mandatą naudojo siekdamas asmeninių interesų, veikė atskirų asmenų ar jų grupių interesais – tokiais atvejais net netenka kalbėti apie tai, kad buvo veikiamas vadovaujantis valstybės interesais. Ne valstybės interesais būtų veikiamas ir tuomet, jeigu Seimo narys nepaisytų Konstitucijos ir įstatymų, veiktų taip, kad būtų diskredituojamas valstybės ir valstybės valdžios autoritetas, pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės. Ir atvirkščiai: Seimo nario veikla, kuria siekiama įgyvendinti Konstitucijoje įtvirtintas ver-

tybes, jas apsaugoti ir ginti, vertintina kaip veikla, kurią lemia valstybės interesai. Būtent orientavimasis į Konstituciją, joje įtvirtintas vertybes – yra vienas iš svarbiausių kriterijų sprendžiant, ar Seimo narys vadovavosi valstybės interesais. Taigi Konstitucijoje nurodyti valstybės interesai, kuriais turi vadovautis Seimo narys, – tai visais atvejais interesai, nukreipti į pačią Konstituciją, jos įgyvendinimą, į joje įtvirtintų vertybių apsaugą ir gynimą.

Dar sunkiau apibrėžti „sąžinės“ sąvoką. Sąžinė – tai, visų pirma, moralės, etikos, kultūros, filosofijos kategorija. Nei Konstitucijoje, nei įstatymuose ar kituose teisės aktuose „sąžinės“ kaip teisės kategorijos samprata nėra pateikiama ir dėl savo ypatingo turinio ir daugiaaspektiškumo gal net ir negali būti pateikta. Teisės literatūroje nurodoma, kad „konstituciškai Seimo nario sąžinė suvoktina išimtinai parlamentaro teisinio savarankiškumo, teisės balsuoti ar kalbėti savo nuožiūra požiūriu“ [13, p. 57]. Pabrėžiant veikimo „savo nuožiūra“ svarbą, kartu atsižvelgtina ir į tai, kad konstitucinė nuostata, jog Seimo narys savo veikloje vadovaujasi savo sąžine, yra įtvirtinta tame pačiame sakinyje, kuriame išdėstyti ir kiti imperatyvai, kuriais turi vadovautis Seimo narys, t. y. Seimo narys vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomas jokių mandatų. Nurodyti imperatyvai sudaro vieną visumą, jie yra neatskiriami, todėl Seimo narys visais atvejais turi vadovautis ne kuriuo nors vienu atskiru reikalavimu, bet visais nurodytais reikalavimais kaip vientisa visuma. Sąžinė, kaip vienas iš imperatyvų, kuriuo turi vadovautis Seimo narys, negali būti išskirta iš Konstitucijoje įtvirtintų reikalavimų visumos ir negali būti vertinama kaip visiškai savarankiškas atskiras elementas, leidžiantis Seimo nariui laisvai veikti vien savo nuožiūra. Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia Seimo nario sąžinės samprata, kuri orientuota į Konstituciją ir valstybės interesus; Konstitucijoje įtvirtinta Seimo nario sąžinės samprata negali būti suprantama ir aiškinama tik kaip leidimas Seimo nariui veikti vien savo nuožiūra, veikti vadovaujantis vien savo sąžine ir ignoruoti Konstituciją, nepaisyti Konstitucijoje nustatytų reikalavimų ir imperatyvų, t. y. veikti nesivadovaujant Konstitucija ir valstybės interesais, veikti būnant susaistytam kokių nors mandatų, veikti ne Tautos ir Lietuvos valstybės, bet savo asmeniniais ar grupiniais interesais, naudotis savo statusu savo ar sau artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti. Konstitucija suponuoja tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, kurioje tarp Seimo narių nuožiūros bei Seimo narių sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų, Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių neturi būti atotrūkio: kaip minėta, pagal Konstituciją Seimo nario nuožiūra ir jo sąžinė turi būti orientuotos į Konstituciją, į Tautos ir Lietuvos valstybės interesus.

Kita vertus, tai, kad vien teisinėmis kategorijomis neįmanoma apibrėžti sąvokų „valstybės interesai“, „sąžinė“ turinį, lemia, kad Seime – Tautos atstovybėje – yra (gali būti) tiek „valstybės interesų“ ir „sąžinių“ sampratų, kiek yra Seimo narių.

Atlikdamas savo konstitucinę priedermę atstovauti Tautai, Seimo narys dalyvauja vykdant visas konstitucines Seimo funkcijas bei vykdo visus Seimo nario įgaliojimus. Minėta, kad Seimas – Tautos atstovybė – veikia pagal jam Konstitucijoje nustatytus įgaliojimus, kad pagal Konstituciją nėra ir negali būti priešpriešos tarp Tautos ir jos atstovybės – Seimo.

Konstitucinė nuostata „suverenitetas priklauso Tautai“ reiškia, kad tik Tautai priklauso teisė į valdžią, kad ši teisė yra neatskiriama nuo Tautos, kad ši teisė yra aukščiausia. Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad Tauta yra aukščiausias (pirminis) valdžios šaltinis, kad valstybės valdžia ir valstybės valdžios institucijos yra išvestiniai dariniai – jie atsiranda iš Tautai priklausančios aukščiausios valdžios. Valstybė, valstybės valdžios institucijos, taip pat ir Seimas – tai subjektai, veikiantys Tautos pasitikėjimo pagrindu. Tauta juos sukuria tam, kad jie tarnautų Tautai.

Ar Tautai priklausanti aukščiausia valdžia yra absoliuti? Tai – sudėtingas klausimas. Nors pagal Konstitucijos 4 straipsnį aukščiausia suvereni galia priklauso Tautai, tačiau tai nereiškia, kad Tautai priklausanti aukščiausia suvereni galia, taigi ir aukščiausia valdžia, yra neribota. Ši valdžia yra apribota pačios Tautos priimta Konstitucija. Tauta, priimdama Konstituciją – kaip visuomenės sutartį – nustato (nusistato) tam tikras taisykles, reikalavimus ne tik valstybės valdžios institucijoms, bet ir sau, – Tauta prisiima pareigą paklusti savo pačios nustatytoms taisyklėms, kurias atspindi Konstitucijos normos ir principai.

Konstitucijoje Tauta pati nusistato sau, kaip aukščiausios valdžios turėtojais, įvairių formalių apribojimų, kurie reiškia, jog Tauta jai priklausančią aukščiausią suverenią galią įgyvendins pagal tam tikras taisykles, laikydamosi tam tikrų teisinių procedūrų. Kitaip tariant, Tauta pati nusistato, kad jai priklausančią suverenią galią Tauta vykdys tik Konstitucijoje nustatytose ribose ir Konstitucijoje įtvirtintomis formomis (referendumu, rinkimais, įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimu ir kt.). Todėl žmonių minios nuomonė, piliečių susirinkimo ar mitingo rezoliucijos ir pan. savaime netampa ir negali tapti Tautai priklausančios suverenios valdžios realizavimo aktu, t. y. netampa teisės aktu, galinčiu sukelti ar sukeliančiu teisinės pasekmes. Įstatymu Tautos suvereni galia gali tapti tik tuomet, kai parlamentas – Tautos atstovybė – priima įstatymus, kai įstatymo nuostatos yra priimamos referendumu (Konstitucijos 69 straipsnio 4 dalis).

Tautos suverenią galią taip pat apriboja žmogaus teisės ir laisvės. Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, žmogus jas įgyja gimdamas, o ne įgaudamas iš Tautos, valstybės, visuomenės, kurios nors valstybės valdžios institucijos ar asmens. Žmogaus teisės ir laisvės yra neatskiriamos nuo žmogaus, jos yra žmonių bendruomenės ir teisingumo pagrindas. Konstitucija neleidžia paneigti žmogaus teisių ir laisvių Tautos suvereniteto labui.

Tautos suverenią galią riboja ir valstybės tarptautiniai išpareigojimai. Pagrindinis tarptautinių sutarčių laikymosi principas yra *pacta sunt servanda* (sutarčių

reikia laikytis), suformuluotas 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės [15, p. 101]. Pagal šios Konvencijos 27 straipsnį „šalis negali remtis savo vidaus teisės nuostatomis sutarties nesilaikymui pateisinti“. Principas *pacta sunt servanda* yra bendra taisyklė. 1969 m. Vienos konvencija įtvirtina situacijas, kai galima tarptautinės sutarties veikimą sustabdyti, pasitraukti iš tarptautinės sutarties, kai tarptautinė sutartis gali būti denonsuota ar net anuluota [15]. Tačiau tol, kol valstybė yra prisiėmusi (turi) tarptautinių įsipareigojimų, šie įsipareigojimai negali būti nevykdomi, net vidaus santykiuose Tauta jai priklausančią aukščiausią suverenią galią gali įgyvendinti tik paisydama valstybės tarptautinių įsipareigojimų.

Seimas – Tautos atstovybė, veikdamas Konstitucijoje jam nustatytą įgaliojimų ribose, išreiškia Tautos suverenią galią. Tačiau, kaip minėta, Seimas savo veikloje nėra visiškai laisvas: pagal Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalį valdžios galias – taigi ir Seimo, kaip Tautos atstovybės, galias – riboja Konstitucija. Vadinas, įgyvendindamas Tautos suverenią galią, Seimas yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, taip pat ir tokios konstitucinių nuostatų sampratos, kuri pateikta Konstitucinio Teismo aktuose. Iš konstitucinio teisinės valstybės principo, kitų konstitucinių principų kyla ir tai, kad Seimas saistomas ir savo paties priimtu įstatymu. Ar Seimo išleisti įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams ir pirmiausia Konstitucijai, sprendžia Konstitucinis Teismas. Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas įsteigtas Tautos (numatytas Konstitucijoje), kad Konstitucinio Teismo įgaliojimai spręsti, ar Seimo išleisti įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, o pirmiausia Konstitucijai, taip pat kyla iš Tautos, nes šie įgaliojimai *expressis verbis* yra nustatyti Tautos priimtoje Konstitucijoje. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami. Vadinas, Konstituciniam teismui nusprendus, kad Seimo išleisti įstatymai, kiti teisės aktai prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, pirmiausia – Konstitucijai, yra panaikinama tokių teisės aktų juridinė galia, tokie teisės aktai yra visam laikui pašalinami iš Lietuvos teisės sistemos. Taigi turėdamas konstitucinius įgaliojimus spręsti, ar Seimo išleisti įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, pirmiausia – Konstitucijai, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatymo nustatyta tvarka paneigti Seimo – Tautos atstovybės – valią, kuri atspindėta Seimo priimtuose įstatymuose, kituose teisės aktuose. Taip nuo Seimo – Tautos atstovybės, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią, yra sau-

gomas pačios Tautos sukurtas (jos priimtas) aukščiausias teisinis gėris – Konstitucija.

Tam, kad Seimas galėtų vykdyti savo funkcijas, jis turi turėti tam tikrą struktūrą, nustatyti savo darbo tvarką. Konstitucijoje Seimo struktūra ir darbo tvarka nėra nustatyta – Konstitucijoje įtvirtinti tik kai Seimo struktūros ir darbo tvarkos elementai. Pagal Konstitucijos 76 straipsnį Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas; Seimo statutas turi įstatymo galią. Konstitucinė nuostata, kad Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, reiškia, kad pagal Konstituciją tik Seimas turi įgaliojimus nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką, kad jokia kita valstybės valdžią įgyvendinanti institucija negali dalyvauti nustatant Seimo struktūrą ir darbo tvarką, negali įsiterpti į šiuos Seimo konstitucinius įgaliojimus. Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad Seimas savo struktūrą ir darbo tvarką turi nustatyti būtent Seimo statute.

Kita vertus, Konstitucijos 76 straipsnio nuostatos „Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas“ negalima aiškinti vien lingvistiškai, t. y. kaip reiškiančios, kad Seimo struktūrinių padalinių įgaliojimai gali būti nustatyti tik Seimo statute. Tam, kad Seimas galėtų tinkamai vykdyti savo konstitucines funkcijas, Seimui gali prirėkti sudaryti ir tokius struktūrinius padalinius, kurie turėtų atitinkamus įgaliojimus ne tik Seime, bet ir įgaliojimus įvairių valstybės ar savivaldybių institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu. Pagal Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalį Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas. Taigi jeigu Seimo struktūriniam padalinii reikia nustatyti valdingus įgaliojimus Seimui neatskaitingų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu, tokie Seimo struktūrinio padalinio įgaliojimai turėtų būti nustatomi ne Seimo statute, bet įstatymu. Lygiai taip pat, jeigu Seimo nario teisės apima tam tikrus Seimo nario įgaliojimus Seimui neatskaitingų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu, tokie įgaliojimai pagal Konstituciją turėtų būti nustatomi įstatymu. Tačiau tuo mastu, kuriuo Seimo struktūrinio padalinio įgaliojimai ir Seimo nario teisės susiję su Seimo nario darbu tik Seime, su Seimo struktūrinio padalinio įgaliojimais tik Seime, t. y. su paties Seimo struktūra ir darbo tvarka, jie, kaip minėta, turi būti nustatyti Seimo statute. Kai kurie su Seimo struktūrinių padalinių sudarymu, jų kompetencijos nustatymu, sudėties suformavimu, užduočių jiems formulavimu susiję klausimai gali būti sprendžiami ir Seimo poįstatyminiais aktais. Tokie Seimo poįstatyminiai aktai negali prieštarauti įstatymams, taip pat Seimo statutui. Jeigu Seimo poįstatyminiame akte formuluojami Seimo struktūrinio padalinio įgaliojimai valstybės ar savivaldybių institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu, tokios Seimo poįstatyminio akto nuostatos turi būti grindžiamos įstatymų nuostatomis.

Sąvoka „Seimo struktūra“ pačia bendriausia prasme atspindi Seimo statute nustatytą Seimo vidinių padalinių sistemą. Seimas, pagal Konstituciją turėdamas diskreciją nustatyti savo struktūrą, turi diskreciją nustatyti ir savo struktūrinių padalinių pavadinimus, kompetenciją, jų sudarymo tvarką, sudėti, struktūrinių padali-

nių tarpusavio santykius, veiklos trukmę; Seimas taip pat turi teisę formuluoti savo struktūriniais padaliniais tam tikrus uždavinius, teisės aktų nustatyta tvarka įvertinti jų veiklą bei jos rezultatus, prireikus panaikinti savo įsteigtus struktūrinius padalinius ir kt.

Kartu pažymėtina, kad nustatant Seimo struktūrą negalima paneigti tų Seimo struktūros elementų, kurie nustatyti Konstitucijoje. Antai konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kuris yra sudedamoji Konstitucijos dalis, 3 punkto nuostata „Seimo Europos reikalų komitetas ir Užsienio reikalų komitetas Seimo statuto nustatyta tvarka Vyriausybei gali pateikti Seimo nuomonę dėl pasiūlymų priimti Europos Sąjungos teisės aktus“ reiškia, kad Seime turi būti sudaryti (negali būti nesudaryti) minėti Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetai; minėta konstitucinio akto nuostata reiškia ir tai, kad Seime turi būti sudaromi tokie Seimo struktūriniai padaliniai, kurie vadinasi „komitetai“. Komitetai sudaromi vadovaujantis parlamentinio darbo specializacijos principu, siekiant užtikrinti dalykinį klausimų parengimą, dalykinius klausimus išnagrinėti jų nepolitizuojant. Kita vertus, Seimo nario laisvas mandatas, piliečių konstitucinė teisė laisvai vienytis į politines partijas ir kitas politines organizacijas suponuoja ir tokius Seimo struktūrinius darinius, kurie sudaromi pagal Seimo narių politines pažiūras ir politines orientacijas, – šių struktūrinių padalinių pavadinimai Konstitucijoje nėra nurodomi, vadinasi, Seimas gali šių padalinių pavadinimus nustatyti savo nuožiūra. Įvairių valstybių parlamentuose šie struktūriniai padaliniai dažniausiai vadinami frakcijomis. (Seimo statute šie struktūriniai padaliniai taip pat vadinami frakcijomis).

Seimas, turėdamas diskreciją nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką, negali pažeisti Konstitucijos normų ir principų, taip pat Konstitucijoje nustatyto Seimo nario statuso. Iš Konstitucijos Seimui kyla pareiga nustatyti tokią savo struktūrą ir darbo tvarką, kad Seimas galėtų konstruktyviai, efektyviai ir nepertraukiamai įgyvendinti aukščiausią suverenią Tautos valią, kad būtų užtikrinta galimybė įgyvendinti Konstitucijoje apibrėžtas valdžios galias, sudarytos sąlygos kiekvienam Seimo nariui vykdyti Tautos atstovo įgaliojimus. Nustatant Seimo vidinę struktūrą, turi būti pasirenkami universalūs jos formavimo principai, užtikrinantys visų parlamento narių vienodas ir realias galimybes dalyvauti sudaromuose struktūriniuose dariniuose. Kuriant Seimo vidines struktūras, turi būti laikomasi *inter alia* Seimo narių lygybės ir laisvo mandato principų.

IŠVADOS

1. Pagal Konstituciją Tautos atstovybė yra tik Seimas. Konstitucija nenumato kelių Tautos atstovybių. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei. Nors atstovavimo valstybei ir atstovavimo Tautai negalima priešpriešinti, tačiau atstovavimas Tautai ir atstovavimas valstybei nėra tapačios teisinės kategorijos, kiekviena iš jų turi tik jai vienai būdingą turinį.

2. Vienas iš svarbiausių požymių, pagal kurį valstybės valdžios institucija priskiriama Tautos atstovybei, yra tas, kad tai yra kolegiali (kolegialiai veikianti) valstybės valdžios institucija, kuri sudaryta iš Tautos atstovų ir kuri sprendimus priima tik po viešų diskusijų ir tik balsų dauguma; būtent kolegialus įstatymų ir kitų teisės aktų priėmimas leidžia geriausiai atspindėti ir integruoti visos Tautos, o ne tik kurios nors jos dalies lūkesčius ir interesus.

3. Sovietinės okupacijos laikotarpiu (1940–1990 m.) funkcionavusios vadinamosios „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ niekada nebuvo Lietuvos valstybės institucijos, jos niekada nebuvo Tautos atstovybės; minėtos „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ negali būti vadinamos parlamentais.

4. Pagal Konstituciją tik Seimas turi įgaliojimus nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką; jokia kita valstybės valdžią vykdanči institucija negali dalyvauti nustatant Seimo struktūrą ir darbo tvarką, negali įsiterpti į šiuos Seimo konstitucinius įgaliojimus. Iš Konstitucijos Seimui kyla pareiga nustatyti tokią savo struktūrą ir darbo tvarką, kad Seimas galėtų konstruktyviai, efektyviai ir nepertraukiamai įgyvendinti aukščiausią suverenią Tautos valią, kad būtų užtikrinta galimybė įgyvendinti Konstitucijoje apibrėžtas valdžios galias, sudarytos sąlygos kiekvienam Seimo nariui vykdyti Tautos atstovo įgaliojimus.

5. Pagal Konstituciją Seimas gali veikti tik jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų ribose; Seimą taip pat saisto jo paties priimti įstatymai. Seimo – Tautos atstovybės – valią, išreikštą Seimo priimtuose įstatymuose bei kituose teisės aktuose, gali paneigti Konstitucinis Teismas, nusprenddamas, kad Seimo priimti įstatymai prieštarauja konstituciniams įstatymams ar Konstitucijai, o Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai prieštarauja įstatymams, Seimo statutui, konstituciniams įstatymams ar Konstitucijai.

LITERATŪRA

1. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 124-5643.
2. **Lukošaitis A.** Parlamentas ir parlamentarizmas / **Krupavičius A., Lukošaitis A. (red.)**. Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida (monografija). – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
3. **Lietuvos Liaudies Seimas** (Stenogramos ir medžiaga). – Vilnius: Mintis, 1985.
4. **Lietuvos Respublikos Seimo** 1999 m. sausio 12 d. memorandumas Šiaurės Atlanto Aljanso valstybių parlamentams // Valstybės žinios. 1999. Nr. 7-144.
5. **Lietuvos Seimas**. – Vilnius, 2001.
6. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakci-

ja) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo iširti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 81-2903.

7. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 105-3894.
8. **Konstitucinio Teismo** 1994 m. vasario 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 9, 9(3), 9(6), 10 ir 10(1) straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 16-271.
9. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 85-3094.
10. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 53-2361.
11. **Šileikis E.** Alternatyvi konstitucinė teisė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
12. **Konstitucinio Teismo** 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 5 skirsnio 25 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993. Nr. 66-1260.
13. **Šileikis E.** Seimo nario teisinė padėtis. – Vilnius, 1996.
14. **Vadapalas V.** Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
15. **Lietuvos Respublikos** tarptautinių sutarčių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 60-1948.

THE SEIMAS – REPRESENTATION OF THE NATION (CONSTITUTIONAL BASES)

Vytautas Sinkevičius*
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Under the Constitution, only Members of the Seimas are representatives of the Nation and only the Seimas is the representation of the Nation. One of the most important features ac-

ording to which a state institution is to be ascribed to the representation of the Nation is that it is a collegiate (acting as a collegiate body) state institution, which is comprised from representatives of the Nation and which adopts decisions only after debates, only by majority of votes and by taking account of various opinions.

The concept of the Seimas as the representation of the Nation is based upon these provisions: (1) the Seimas – the representation of the Nation – is established by the Nation itself. The Nation does so by adopting the Constitution and therein establishing the Seimas – the representation of the Nation – one of the institutions implementing state power; (2) the Nation as the subject to whom belongs sovereignty and who executes supreme sovereign power empowers the Seimas – the representation of the Nation – to execute (implement), within the limits established in the Constitution, the legislative power and to perform other functions provided for in the Constitution and those arising from it; (3) the Seimas – the representation of the Nation – while executing the powers ascribed to it by the Constitution, may not overstep the limits, which the Nation has been established to in the Constitution, i.e. in its activities the Seimas is bound by the Constitution as well as the laws that the Seimas itself has adopted; (4) the Nation, while seeking to ensure that all the institutions, including the Seimas – the representation of the Nation – which implement state power, follow and not violate the Constitution, in the Constitution provides for (establishes) an institution of constitutional control, i.e. the Constitutional Court, which it entrusts with the supervision of *inter alia* whether the Seimas – the representation of the Nation – while implementing its powers, acts within the limits established to it in the Constitution. In the Constitution the Nation grants the powers to the Constitutional Court *inter alia* to decide whether the laws and other legal acts adopted by the Seimas are in conflict with legal acts of greater power and, first of all, with the Constitution, and if such conflict is stated, to remove them from the legal system of Lithuania; (5) the Seimas – the representation of the Nation – is formed by means of democratic, free and fair elections; the Member of the Seimas is a representative of the entire Nation, regardless according to what electoral system he has been elected. The Member of the Seimas is not a representative at the Seimas of any electorate of corresponding electoral area that elected him, nor any political party or political organisation that nominated him, nor of any other subject: he is a representative of the entire Nation. The free mandate of the Member of the Seimas entrenched in the Constitution means that in his activity the Member of the Seimas follows only the Constitution, the interests of the state and his own conscience. The member of the Seimas cannot be recalled by the electorate.

Keywords: The Seimas, Representation of the Nation, Constitution.

* Judge of Constitutional Court, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Constitutional Law Department, Assoc. Prof. Dr.